

*До спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова*

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора політичних наук, професора

Співака Віктора Миколайовича

на дисертацію Колісніченка Романа Миколайовича

«ГЛОБАЛІСТИЧНА СВІДОМІСТЬ

ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

ТА ПОДОЛАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЛЮДСТВА»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук

за спеціальністю 23.00.03 – політична культура та ідеологія

Актуальність обраної теми дослідження. Розв'язання сучасних, спільних для всього людства глобальних проблем потребує гармонійного розвитку світової політики у відповідності до цінностей справедливості, демократії та гуманізму. Утвердження зазначених цінностей в основі глобальних стратегій держав, міжнародних організацій вступає у тісну взаємозалежність із формуванням суспільних запитів щодо гуманізації глобальних відносин, розвитком політичної культури населення планети, становленням суспільної свідомості, що відображає ставлення до гуманітарних, соціально-економічних, воєнно-політичних та інших світових проблем. Відтак не можна не погодитися з думкою автора дисертації, що одним з основних чинників побудови справедливого світового порядку є розвиток глобалістичної свідомості людства, орієнтованої на кардинальні зміни ставлення населення світу до планетарної проблематики.

Відсутність на сьогоднішній день окремого комплексного дослідження проблеми формування глобалістичної свідомості в Україні та світі, потреба в науково-теоретичному обґрунтуванні напрямків її гуманізації підтверджують актуальність даної дисертаційної роботи.

Запропонована концепція глобалістичної свідомості як здатності відображати ставлення до глобальних проблем людства, їх характеру, причин, наслідків, загроз, можливих способів подолання, а також до людської діяльності, яка здійснюється для їх розв'язання, є оригінальним особистим внеском автора у розвиток сучасної політичної науки, що характеризується високою перспективністю подальшого наукового вивчення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ґрунтовне вивчення дисертаційної роботи, автореферату та наукових публікацій Р. М. Колісніченка дозволяє зробити висновок про те, що отримані наукові результати, висновки і рекомендації є обґрунтованими та достовірними.

Таке твердження впливає насамперед з урахування методологічної основи дисертації, у рамках якої автор використовує комплекс загальнофілософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: аналізу українських і зарубіжних наукових джерел, результатів соціологічних досліджень; визначення й аналіз термінологічного апарату тощо.

Дисертант вміло та успішно використав ціннісний, політико-антропологічний, політико-культурний, системний, структурно-функціональний та інші методологічні підходи, що відкрило можливість всебічного аналізу глобалістичної свідомості людства. Наукові положення дисертації ґрунтуються на достатній емпіричній базі – офіційних звітах міжнародних організацій, статистичних даних, результатах соціологічних досліджень, зокрема соціологічного опитування населення м. Кропивницького, організованого автором.

Загалом основні положення, висновки й рекомендації дисертації базуються на фундаментальних положеннях політичної теорії, наукових розробках українських і зарубіжних учених. Слід схвально оцінити науково виправдане опрацювання дисертантом значної кількості фактологічного матеріалу (у роботі використано 392 джерела).

Обґрунтованість науково-практичних результатів дослідження підтверджується їх апробацією на 17 міжнародних науково-практичних конференціях. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані автором у дисертації, обґрунтовані на належному науково-теоретичному рівні.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Достовірності результатів, одержаних упродовж здійснення дисертаційної роботи, досягнуто завдяки чітко визначеній методології, відповідності методів дослідження його меті та завданням, якісному аналізу значного обсягу теоретичного матеріалу.

Дисертаційна робота Р. М. Колісніченка відзначається змістовністю, чіткою структурованістю, яка підпорядкована реалізації завдань дослідження, логічністю, збалансованістю структурних компонентів, відповідністю методів меті та завданням роботи.

У дослідженні концептуалізовано феномен глобалістичної свідомості як чинника трансформації політичної культури та подолання глобальних проблем людства; визначено і теоретично обґрунтовано сутнісні характеристики, типологію, особливості розвитку, основні напрями та механізм формування глобалістичної свідомості в Україні та світі.

У відповідності з метою роботи автор послідовно вирішує низку дослідницьких завдань, серед яких варто відзначити такі: досліджує місце глобалістичної свідомості у дискурсі класиків політичної думки IV ст. до н.е. – середини 70-х років XX ст.; простежує особливості активізації вивчення глобалістичної свідомості наприкінці 70-х років XX ст. – на початку XXI ст.; визначає понятійно-категоріальний апарат та методологічні основи

дослідження глобалістичної свідомості; виявляє системний характер і особливості структурно-функціональної взаємодії глобалістичної свідомості та політичної культури; аналізує політичний зміст глобалізації та гуманітарної складової глобалістичної свідомості. Дисертант досліджує концептуальне значення енвайронменталізму, пропонує типологію глобалістичної свідомості в умовах світової екологічної кризи; характеризує типологічні ознаки глобалістичної свідомості в контексті прийняття воєнно-політичних рішень; аналізує основні типи глобалістичної свідомості у світлі глобальних соціально-економічних диспропорцій; розглядає загальнопланетарний і регіональний виміри становлення світової глобалістичної свідомості; визначає сучасний стан і механізм гуманізації глобалістичної свідомості як чинника розвитку політичної культури людства та подолання глобальних загроз; окреслює сучасні особливості й основні напрями формування глобалістичної свідомості українського суспільства у контексті демократизації політичної культури.

Оцінюючи наукову новизну дисертаційного дослідження Р. М. Колісніченка, слід відзначити такі найбільш вагомні його положення:

- запропоновано авторську концепцію феномена глобалістичної свідомості як специфічної форми суспільної свідомості, що становить ступінь інтересу до глобальних проблем сучасності, рівень знань, уявлень, цінностей, емоцій, переконань стосовно значення, змісту, особливостей світових викликів, людської діяльності, яка здійснюється з метою їх подолання, усвідомлення оптимальних способів розв'язання загальнопланетарних проблем, необхідності політичної участі в їх вирішенні шляхом здійснення дієвого впливу на глобалістичну політику, суб'єктивної готовності до такої участі, а також рівень розвитку глобалістичної самосвідомості; феномен глобалістичної свідомості осмислено у нерозривному зв'язку з політико-культурними перетвореннями сучасності, з актуальними викликами, загрозами і перспективами суспільно-політичного життя як загальнопланетарного, так і регіонального рівня, зокрема і як

вагомий для сучасної України чинник розбудови демократичних інституцій, подолання воєнної агресії та реалізації інтеграційних прагнень;

- детально визначено структурні елементи глобалістичної свідомості, зокрема пізнавальну, оціночну, емоційну, мотиваційно-вольову та самоаналітичну сфери, що відображають у тому числі й глобальні політико-культурні зміни; розкрито зміст спеціальних функцій глобалістичної свідомості (когнітивно-мотиваційної, чуттєво-ціннісної, антиманіпулятивної, порівняльно-стратегічної, політико-культурної, представницької, мобілізаційної, державно-політичної, цивілізаційної) та їх екстраполяцію на політичні інститути, відносини та процеси у сучасному світі;

- виявлено особливості структурно-функціональної взаємодії глобалістичної свідомості та політичної культури; встановлено, що глобалістична свідомість, не маючи власних суто поведінкових структурних елементів, здійснює визначальний вплив на політичну поведінку, пов'язану з подоланням глобальних викликів, відтак саме політична участь і політична діяльність, спрямовані на вирішення світових проблем, є найдієвішими формами практичного вираження глобалістичної свідомості;

- доведено, що за допомогою активізації пізнавальних, оціночних, поведінкових та інших механізмів політичної культури людства, глобалістична свідомість значно відчутніше впливає на світову політику та розв'язання глобальних проблем, порівняно з інституційними чинниками; встановлено кореляцію розвитку глобалістичної свідомості із сучасними тенденціями поступу перехідних суспільств, зокрема й українського, де процеси демократичних політичних змін однаково потребують як структурних, інституційних, нормативних реформ, так і політико-культурних трансформацій;

- за низкою критеріїв розроблено типологію глобалістичної свідомості, що поділяється на загальну, критерієм якої є загальне ставлення до подолання глобальних викликів (гуманізаційна, деструкційна, нейтральна), та спеціальну, в основі якої – сприйняття й ставлення до певного виду

гуманітарних, екологічних, воєнно-політичних чи соціально-економічних проблем глобального розвитку, можливих підходів до їх вирішення;

- сформульовано концепт «гуманізаційної глобалістичної свідомості», що ґрунтується на відповідності загальнолюдським інтересам, забезпеченні зростання конструктивного впливу населення світу на політичні еліти, підвищення ефективності планетарної боротьби за подолання глобальних проблем, розширення можливостей людства до встановлення справедливого світового порядку; обґрунтовано, що гуманізація глобалістичної свідомості розширює сучасні запити до розвитку демократичної політичної культури;

- запропоновано концепцію глобалістичної політики як одного з напрямів світової політики держав, міжнародних, зокрема громадських, організацій і рухів, об'єктом якого є сучасні гуманітарні, екологічні, воєнно-політичні та соціально-економічні проблеми глобального розвитку; встановлено, що основи глобалістичної політики формуються під визначальним впливом глобалістичної свідомості, політичної культури людства, політичної культури окремих суспільств, що зокрема є вагомим чинником дієвої участі або навпаки – бездіяльності окремих країн, в тому числі й України, у подоланні глобальних загроз;

- виокремлено такі основні типи глобалістичної політики як руйнівний (реалізація якого призводить до посилення глобальних загроз), стабілізаційний (що сприяє стабілізації на існуючому рівні тих світових процесів, які породжують глобальні проблеми) та солідаристський (спрямований на мобілізацію зусиль людства, зокрема міжнародних і національних політичних, громадських, приватних акторів задля справедливого розв'язання сучасних світових проблем);

- у комплексі виявлено особливості розвитку глобалістичної свідомості в Україні та світі, визначено її регіональні, гендерні, вікові та освітні відмінності, причинно-наслідкові зв'язки з вирішенням глобальних проблем, зокрема доведено, що існуючий рівень розвитку глобалістичної свідомості

населення планети є недостатнім для оперативного подолання світових загроз;

- визначено сутність глобалістичної соціалізації як процесу засвоєння суспільних знань, цінностей, переконань відносно глобальної проблематики, становлення глобалістичної свідомості; сформульовано поняття глобалістичного виховання, що трактується як цілеспрямована діяльність, яка здійснюється з метою гуманізації глобалістичної свідомості – формування глобалістичної свідомості гуманізаційного типу; глобалістичну соціалізацію та глобалістичне виховання розглянуто як необхідну, важливу та невід’ємну частину сучасного суспільно-політичного життя, громадянської та політичної освіти не лише розвинутих, а й перехідних суспільств, що зближує соціально-політичні орієнтири, цінності та інтереси людства;

- спираючись на досягнення в галузі політичних та інших соціально-гуманітарних наук, запропоновано механізм гуманізації глобалістичної свідомості людства, що передбачає залучення засобів масової інформації, організацій індустрії культури, закладів освіти, органів державної влади, політичних партій, профспілок, громадських об’єднань до об’єктивного інформування населення про сучасні глобальні проблеми та шляхи їх подолання; визначено основні напрями формування гуманізаційного типу глобалістичної свідомості в Україні.

Викладення основних положень дисертації в опублікованих працях, практичне значення роботи. Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 42 одноосібних наукових працях. З них 1 монографія, 24 наукові статті, розміщені у фахових наукових виданнях України та інших держав (серед яких 12 включено до міжнародних наукометричних баз), 17 тез наукових конференцій. Опубліковані наукові праці повною мірою відображають основні положення та результати дослідження.

Практичне значення дослідження Р. М. Колісніченка полягає в тому, що його науково-практичні результати можуть бути використані міжнародними організаціями, органами державної влади і місцевого самоврядування, політичними партіями, громадськими організаціями, засобами масової інформації, організаціями культурної індустрії, релігійними громадами, іншими інститутами глобалістичної соціалізації. Під час проведення навчально-виховної роботи у вищих і середніх навчальних закладах при викладанні курсів з політології та спеціальних курсів з питань формування глобалістичної свідомості запропоновані висновки і рекомендації дисертації можуть бути використані в якості методичних та навчальних матеріалів. Отже, практичне значення виконаної роботи є незаперечним.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація Р. М. Колісніченка є логічною та завершеною працею, яка виконана на високому теоретичному рівні, написана з чітким дотриманням наукового стилю викладу, її розділи пов'язані між собою структурно та змістовно. Зміст автореферату й основні положення дисертації Р. М. Колісніченка є ідентичними. Дисертаційна робота й автореферат відповідають встановленим вимогам.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. В цілому, дисертаційна робота Колісніченка Романа Миколайовича виконана на належному теоретико-методологічному рівні, однак потребує певних уточнень і рекомендацій.

По-перше, у підрозділі 2.1 дисертації автор запроваджує у науковий обіг такі нові для політичної науки поняття, як «глобалістична свідомість», «глобалістична політика», «глобалістична соціалізація», «глобалістичне виховання». Втім, враховуючи важливе значення суспільної поведінки, конкретних суспільно-політичних дій населення країн світу у контексті вирішення глобальних проблем, логічно було б також визначити і здійснити

детальний науковий аналіз поняття «глобалістична поведінка» як вагомого політико-культурного чинника подолання світових загроз .

По-друге, у дисертаційній роботі активно використовується міждисциплінарний підхід наукових досліджень, що забезпечує всебічний аналіз глобалістичної свідомості із залученням досягнень різних галузей науки, про що варто було б зазначити при характеристиці методологічної основи дослідження у вступі дисертації.

По-третє, на ст. 180–183 дисертаційної роботи на основі аналізу статистичних даних Міжнародного Валютного Фонду дисертантом здійснено формульний розрахунок прогнозу майбутньої динаміки змін чисельності світового народонаселення до 2055 р., що відкрило можливості для об'єктивного політологічного аналізу консервативного типу глобалістичної свідомості. Разом з тим, у підрозділі 3.3 автор утримується від точного прогнозування майбутнього світового соціально-економічного розвитку, що однак було б доречним у світлі дослідження економічно-традиційного типу глобалістичної свідомості.

По-четверте, назва третього розділу дисертації «Типологічні характеристики глобалістичної свідомості як фактор формування політичної поведінки, світової політики та розв'язання глобальних проблем» є занадто об'ємною і очевидно потребує скорочення до обсягу інших розділів дисертаційного дослідження.

По-п'яте, на ст. 367 дисертації наведено дані організованого автором соціологічного опитування населення м. Кропивницького, згідно яких лише 36% респондентів вважають, що голосують переважно за тих політиків, котрі докладають необхідних зусиль для вирішення глобальних проблем. Проте автором не визначено які саме з українських політичних діячів належать до цієї категорії. Відтак, актуальним було б дослідити особливості політичної діяльності найбільш відомих політиків України та світу відносно розв'язання глобальних проблем людства, встановити ступінь відповідності їх дій сучасним потребам гуманізації глобальних відносин.

По-шосте, у підрозділах 4.2 та 4.3 дисертації детально визначено механізм формування глобалістичної свідомості людства, основні напрями її гуманізації в Україні. Проте підвищити практичне значення дисертаційного дослідження могла б розробка конкретних проектів рішень державних органів, міжнародних організацій, практична реалізація яких здатна ефективно посприяти подоланню світових проблем відповідно до головних принципів гуманізаційної глобалістичної свідомості.

Водночас висловлені зауваження та пропозиції мають в основному рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки наукового дослідження, яке в межах визначених мети та завдань є цілісним, ґрунтовним, завершеним дослідженням актуальної політологічної проблематики.

Загальний висновок. Дисертація Колісніченка Романа Миколайовича «Глобалістична свідомість як чинник трансформації політичної культури та подолання глобальних проблем людства» є завершеною науковою роботою, яка повністю розкриває поставлені завдання, відповідає всім встановленим вимогам до докторських дисертацій та паспорту спеціальності 23.00.03 – політична культура та ідеологія, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора політичних наук за вказаною спеціальністю.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор політичних наук, професор,

завідувач кафедри соціології та суспільних наук

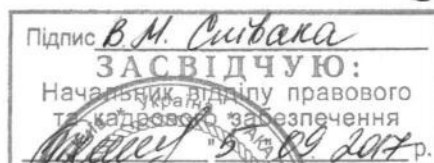
Академії праці, соціальних відносин і туризму

Федерації професійних спілок України

В. М. Співак

05 вересня 2017 р.

Ректор АПСВТ

В. В. Буященко